

Tanítási tervezet

1. Alapadatok

Az óra időpontja: 2021. május 18.

Iskola, osztály: 9.c osztály

Iskola neve és címe: Eötvös József Gimnázium és Kollégium, 2890 Tata, Tanoda tér 5.

Tanít: Kiss Máté

Témakör megnevezése: Társadalmi folyamatok a 21. század elején

Tanítási egység címe: **Népesedési problémák**

Az óra típusa: új ismeretet feldolgozó óra

2. Tantervi követelmények

2.1. A tanítási óra oktatási céljai:

- Fiatolódó és öregedő társadalmak jellemzőinek problémáinak megismerése.
- Elvándorlás és migráció térbeli vonatkozásainak megismerése.
- Föld népességszám növekedéséből kialakuló problémák bemutatása.

2.2. A tanítási óra képzési, fejlesztési céljai:

- Csoportkohézió kialakítása
- Diagramelemző készség fejlesztése
- Ok-okozati összefüggés felismerése
- Logikus gondolkodás fejlesztése

2.3. A tanítási óra nevelési céljai:

- Együttműködés és szociális készség fejlesztése
- Folyamatok és összefüggések felismerése
- Kommunikáció fejlesztése

2.4. Oktatási követelmények:

a. Fogalmak:

- új: korszerkezet, korfa, migráció, vándorlási egyenleg, előregerdő társadalom
- megerősítendő: természetes szaporodás, születéskor várható élettartam, fejlődő világ országai, népességfogyás, globalizáció, demográfiai átmenet

b. Folyamatok:

- új: fiatolódó és öregedő társadalom kialakulása, migrációs folyamatok jelentősége a világban

c. Összefüggések:

- új: A különböző célú (munka, tanulás, kényszer) migráció átalakulása a 21. században; Migrációs motivációk térbeli és időbeli különbségei, öregedő illetve fiatolódó társadalom következményei, hatásai a népesség alakulására

d. Megfigyelések, vizsgálatok, kísérletek: képek, diagramok, szöveges anyag elemzésének segítségével feladatmegoldások.

e. Fejlesztendő készségek, kompetenciák (mit, mivel?): anyanyelvi kommunikáció, önálló tanulás, együttműködési készség, társadalomtudományi kompetencia, Főbb tanulói

tevékenységek: csoportmunka, diagram elemzése ábrák segítségével, gondolattérkép készítése

3. Szemléltető és munkaeszközök

füzet, ceruza, toll, projektor, vetítővászon, laptop, térkép, képek, táblakép

4. Felhasznált irodalom

Oktatási Hivatal; 2020: Földrajz 9.

5. A mellékletek jegyzéke:

szövegek, ábrák, képek, térképek

Az óra részletes felépítése

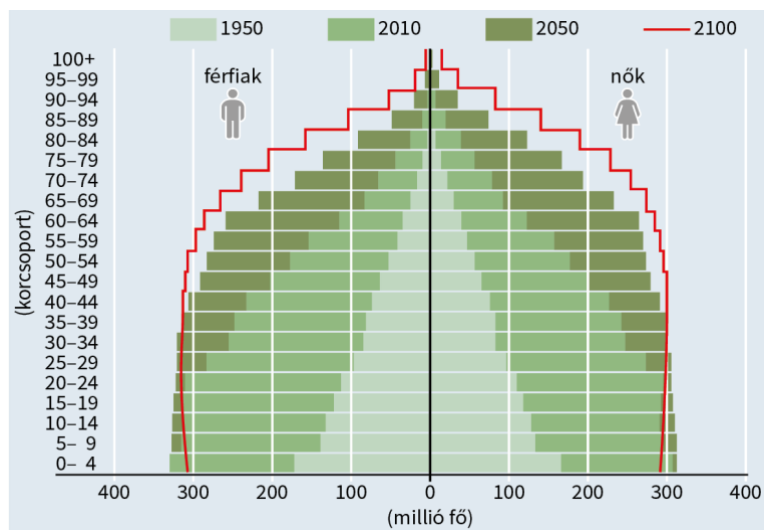
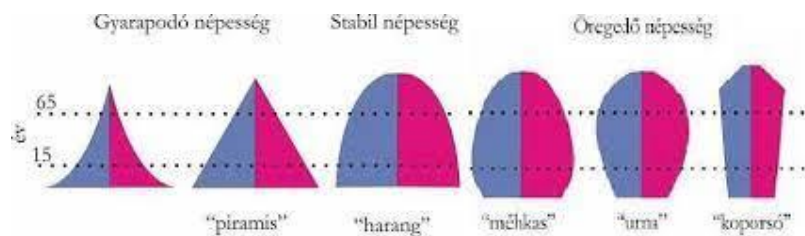
Idő	Az óra menete	Didaktikai mozzanat	Didaktikai módszer	Munkaforma	Eszköz
1'	Adminisztráció: Köszönés, jelentés, naplóba a hiányzók felvezetése.				
6'	Ráhangelődés: 5 db 6 fős csoport kialakítása. Minden csoport megkapja a saját témáját, az ehhez tartozó szöveges forrást, ábrát, képeket vagy térképet. Csoportfelelősök kialakítása. Ezután egy-egy ismétlőkérdés minden csoporthoz az elmúlt órák témáiból. Témák: 1. Korfák és típusaik bemutatása 2. Magyarország korfája és következményei 3. Belső migráció (ingázás, városiasodás) 4. Vendégmunkások Európában 5. Illegális bevándorlás	A korábban tanultak ismételése, mélyítése. Érdeklődés felkeltése.	közlés, tanár és diák közös munkája, differenciálás	csoportmunka	színes kis papírok, (csoportalakításhoz) projektor, laptop, vetítővászon, térkép
1'	Célkitűzés: A mai órán a népesedési problémák megismerése.		közlés		
17'	Új anyag feldolgozása: A diákok csoportmunkában a kapott témákat az adott szempontok alapján feldolgozzák. Csoporton belül munkamegosztás. (időfelelős, szövegfelelős, ábrafelelős, képfelelős, előadó, összegző). Feladat: Összegezni a különböző források segítségével az adott témát, és bemutatni a többi csoportnak. Ábraelemzés, empátiagyakorlat a képek alapján, problémák felismerése, tendenciák megfogalmazása. Gondolattérkép készítése. Ha szükséges további kutakodás az interneten mobiltelefon segítségével.	Jellemző folyamatok, problémák felismerése Logikus gondolkodás fejlesztése. ok-okozati	Közlés, megfigyelés, magyarázat beszélgetés	tanári koordináció csoportmunka	kép, projektor, laptop, vetítővászon, okostelefon táblakép

	<i>Gondolattérkép: megfigyelési szempontok:</i> <i>a. Mit mutat meg a korfa, mire használják?</i> <i>b. Milyen következmények olvashatók le Magyarország korfájáról?</i> <i>c. Milyen előnyei és hátrányai vannak a belső migrációnak?</i> <i>d. Miért kiemelten fontosak Európa számára a vendégmunkások?</i> <i>e. Mi befolyásolja az illegális migránsok számának alakulását?</i>	összefüggések keresése új ismeretek szerzése			szöveges forrás, képek, ábrák, diagramok
15'	<i>A csoportok egyenként bemutatják a feldolgozott témáikat 5x3' percben. Gondolattérkép felrajzolása a táblára.</i>	kommunikációs készség fejlesztése Véleményalkotás és vitakultúra fejlesztése	kiselőadás, közlés, diákok munkája	frontális munka	táblakép
5'	Összefoglalás, értékelés	Az óra összefoglalása, a tanulók munkájának értékelése	tanár és diák közös munkája	frontális munka	

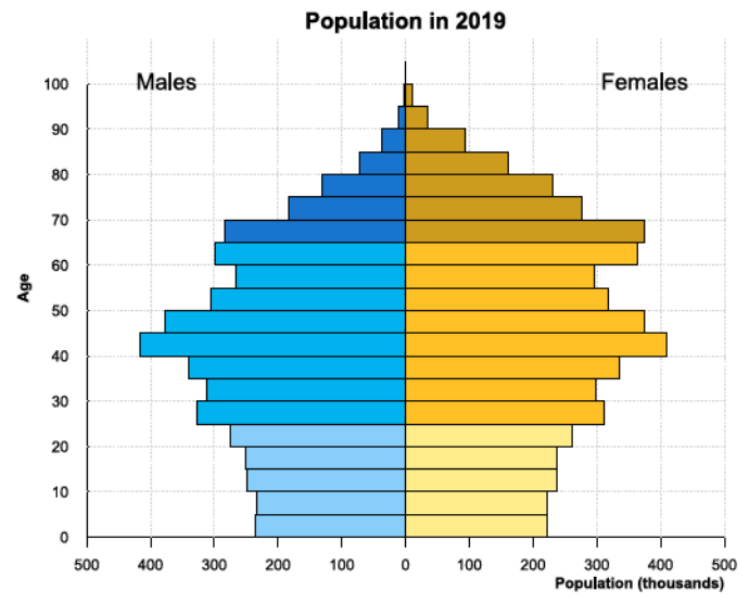
Mellékletek

Diagramok, képek, térképek:

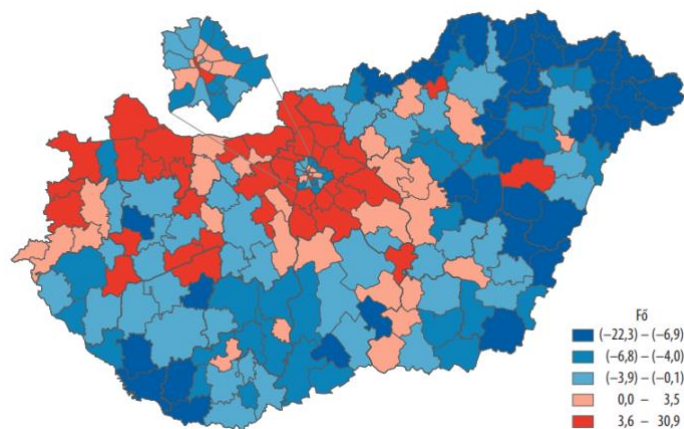
1. Téma: Korfák és típusainak bemutatása

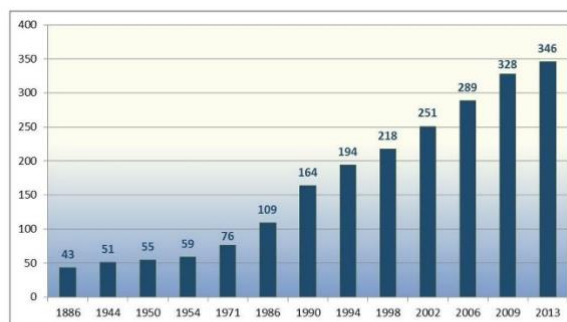
2. Téma: Magyarország korfája és következményei:

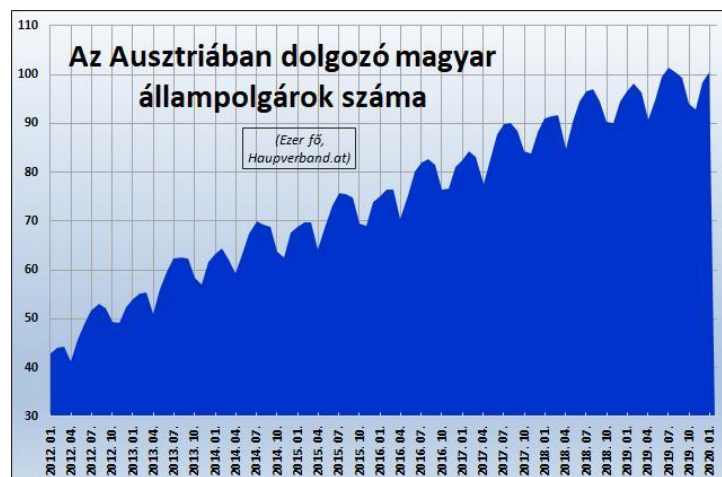
3. Téma: Belső migráció:

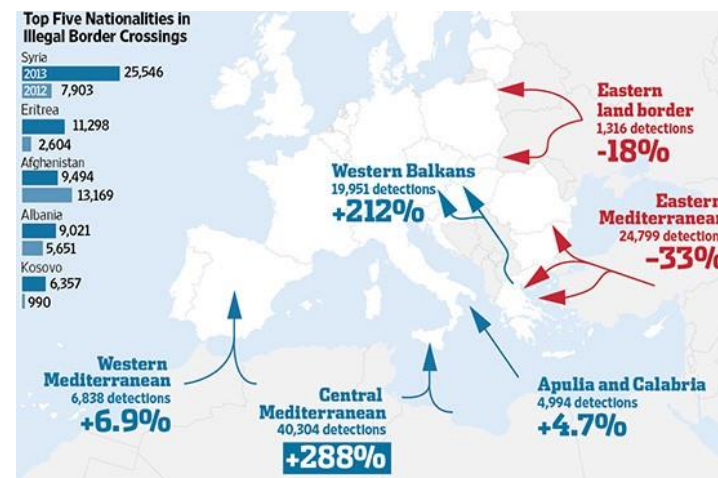
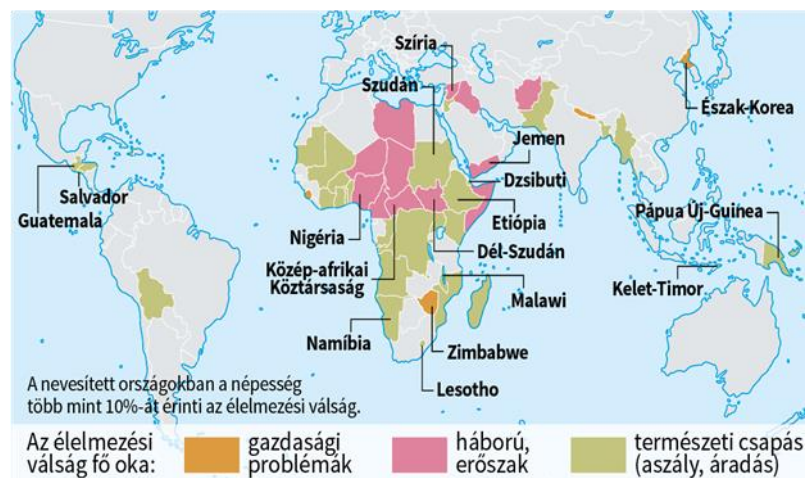
A városok számának alakulása hazánkban

4. Téma: Vendégmunkások Európában

5. Téma: Illegális bevándorlás

Szövegek:

1. Téma: Korfák és típusainak bemutatása

„A népesség összetételének tényezői

A demográfiai megoszlás több szempontból is vizsgálható. Az egyik legfontosabb szempont a nemek közötti megoszlás. Ez Földünkön nagyjából 50-50 %. Érdekes adat, hogy minden 100 lányszületésre 107 fiúszületés esik. Tehát a fiúk aránya születéskor magasabb. Ez a többlet azonban folyamatosan csökken, s kb. a 40 éves kor környékén kiegyenlítődik. Innentől kezdve nőtöbblet alakul ki, mely az előregedő társadalmakban jelentős arányt érhet el. A gazdaságilag fejletlenebb országokban ezzel szemben előfordul férfitöbblet is.

A másik fontos jellemző a népesség kor szerinti összetétele. Ez jelentős mértékben befolyásolja a népesség gazdasági aktivitását, a jövedelmi viszonyokat. A népesség összetételét lehet vizsgálni nagyon sok szempontból, ilyenek pl. a keresőképes lakosság, a gyermekek, a nyugdíjasok aránya az összlakossághoz viszonyítva vagy a különböző szektorokban (pl. mezőgazdaság, ipar) dolgozó népesség aránya - hogy csak a legjellemzőbbeket említsük.

Korfa

A korfa olyan sávdiaagram, amely jelzi a népesség nemek és korcsoportok szerinti megoszlását. Egy ország korfájának elemzésével népesedéstörténetéről nyerünk fontos információkat. A gyors népességnövekedésű társadalmakban a fiatalok aránya magas, s ha ez a folyamat tartósan folytatódik, akkor a fiatal aktív népesség aránya is magas lesz, szemben az idős korúak arányával. Ez hosszabb távon népességrobbanáshoz vezet. Ezen korfák alakja a piramishoz hasonlít. Itt a születéskor várható élettartam alacsony, kb. 50 év. Ez a korfa jellemző a gazdaságilag fejletlenebb államokra (pl. Ghána, Afganisztán). A népességnövekedés miután nem járt együtt az élelemtermelés növekedésével gyakran az alultápláltsághoz és az éhezéshez vezet. A helyzetet súlyosbítja, hogy egyre többen áramlanak munkát keresni a nagyvárosokba.

Ezzel szemben a lassú növekedésű, vagy fogyó népességgel rendelkező társadalmakban egyre kisebb arányban lesznek a fiatalok. A korfa alakja egyre keskenyebb lesz. A megfelelő egészségügyi ellátás hatására nő a születéskor várható élettartam. Ezért nő az időskorúak aránya. Az öregedő társadalmak összetételét tükröző korfa előbb oszlopszerű, később gomba alakú lesz. Ilyen hazánk korfája is. Néhány éven belül ezek a társadalmak eljutnak arra a bizonyos kritikus pontra, amikor már az aktív korú, munkaképes korosztály népességen belüli arányának csökkenésével kell számolni. A lakosság előregedése komoly gazdasági, költségvetési és társadalmi kihívásokat jelent.”

Forrás: <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termesztudomanyok/foldrajz/tarsadalomfoldrajz/nepessegfoldrajz/a-nepesseg-osszetetele-szerkezete-es-valtozasa>

2. Téma: Magyarország korfája és következményei

„Az is régóta egyértelmű, hogy a jelenlegi tendenciák folytatódása esetén nem csak kevesebben élnek majd Magyarországon, de fokozatosan öregszi majd el a társadalom. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy nem születik elég gyermek, a teljes termékenységi arányszám jelenleg 1,5 körül van, miközben a népességszám fenntartásához 2,1-re lenne szükség. A másik ok, hogy folyamatosan nő a várható élettartam részben a nagyobb jólét, részben a modernebb orvostechika miatt.

Az ENSZ adatai szerint jelenleg a munkaképes korú (25-64 éves) népesség a teljes magyar populáció 55,3 százalékát teszi ki, a 65 éven felüliek aránya pedig 19,7%. Vagyis ma egy nyugdíjasra 2,8 potenciális dolgozó jut, ez az arány viszont a következő évtizedekben szinte biztosan romlani fog. A népesség összetételét legjobban az úgynevezett korfán lehet ábrázolni, az ENSZ kiadványa szerint így néz ki Magyarország jelenlegi korfája (ld. 2. téma: ábra) Látszik, hogy jelenleg a legnépesebb korosztály a 40-45 évesek mind a férfiak, mind a nők körében. De nézzük, hogy alakulhat ez a korfa 2050-ben és 2100-ban! Ezeken már az alternatív forgatókönyveket is feltüntették az ENSZ szakértői. A legszembetűnőbb változás, hogy a legfiatalabb korosztályokban a jelenlegi 200 ezer feletti számok elég durván visszaesnek alapesetben, miközben az idősek száma főleg 2050-ig emelkedik majd.

Mindez pedig azt jelenti, hogy a most 2,8 körüli helyettesítési ráta (a munkaképes korúak és a nyugdíjasok aránya) 2050-re 1,7-re, majd 2100-ra 1,5-re csökken. Vagyis nyolcvan év múlva majdnem fele annyi dolgozónak kell kitermelnie egy nyugdíjas ellátását, mint ma.

Említettük, hogy az utóbbi évtizedekben már megfigyelt tendencia volt a várható életkor növekedése, ez az előrejelzés szerint folytatódik majd. Ötven évvel ezelőtt egy átlag magyar a születésekor kevesebb mint 70 éves életkorra számíthatott, ez mostanra 76,6 évre emelkedett. 2050-ben viszont már 80 év felett lesz, 2100-ban pedig egyáltalán nem lesz álom elérni a 87 éves életkort sem. Ebben továbbra is a nők állhatnak majd jobban, 2100-ban már közel 90 év lehet a várható élettartamuk.

A fentiekből következik az is, hogy egyre nagyobb teher hárul majd a nyugdíjrendszerre, hiszen nem elég, hogy nő a nyugdíjasok száma, de az emberek egyre tovább élnek majd a 65. életévük betöltése után. Ma egy átlagos magyar 16,5 évet tud eltölteni nyugdíjban, 2050-ben ez a szám már 19,9 év, 2100-ban pedig 24,2 év lehet (mai nyugdíjkorhatárral számolva).”

forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200117/megmutatjuk-hogy-hal-ki-magyarorszag-mit-tehetunk-ellene-412697#>

3. Téma: Belső migráció (ingázás, városiasodás)

„A lakosság számának változását a természetes szaporodás/fogyás, a belföldi oda- és elvándorlás, valamint a ki- és bevándorlás alakítja. Ezen belül az oda- és elvándorlás súlya meghatározó, amit a lakosságszámmal való erős és szignifikáns korreláció is mutat (0,931). A teljes keleti és déli országrész településeit (leszámítva Szegedet, Debrecent és agglomerációit) elvándorlás, míg Budapest, Győr, Sopron és a környezetükben lévő településeket odavándorlás jellemzi. Tehát a lakosság jellemzően észak-nyugat felé mozog, amelynek fő magyarázó tényezői a munkalehetőségek és a bérek közötti különbségek.

Azt, hogy egy települést inkább az elvándorlás vagy a betelepülés jellemez, nagyban függ a környezettől, a kínált szolgáltatásoktól és a megélhetési lehetőségektől. Ezen belül kimagasló szerepe van a munkahelyek meglétének (van-e igény új munkaerőre), illetve az elérhető jövedelmeknek. Ez utóbbit közelíti az szja-bevallásokban megjelenő nettó jövedelmek nagysága. A következő térképen az egy szja-bevallóra jutó éves nettó reáljövedelem változását ábrázoltuk 2009-2015 között.

Látható, hogy a jövedelemtöbblet kimagasló volt Budapest, Győr, Kecskemét és Székesfehérvár környékén. Vagyis jellemzően éppen ott, ahová a vándorlási többlet irányult, tehát az emberek oda vándorolnak, ahol jobb az élet minősége és jobban lehet keresni. „

forrás: <https://piacesprofit.hu/tarsadalom/nemcsak-a-kivandorlas-de-a-belso-migracio-is-jelentos/>

„Magyarországon minden harmadik dolgozó ember nap mint nap elhagyja települését, hogy eljusson a munkahelyére, majd a munka végétével hazatérjen. Az átlagos ingázó napi 56 percet tölt utazással. Cikkünkben azt mutatjuk be, hogyan formál különböző világokat az ingázás jelensége. 2011-ben a települések tizedén volt több munkahely, mint az ott élő dolgozók száma. A települések kétharmadában a helyben lakó foglalkoztatottak több mint fele jár el más településre dolgozni. Ugyanakkor szép számmal találhatók olyan települések is az országban, amelyek azért nem vesznek részt az ingázásban, mert a környező térségekben nincs állás, az ott élőknek nincs megfelelő képzettsége vagy motivációja, vagy rossz a közlekedés. Az ingázás részletes adatait elemezve a hazai települések nagy része három jól kivehető csoportba sorolható. Az első csoport a „lűktető Magyarország”, ami a foglalkoztatás központjait foglalja magába. Innen kevesen mennek máshova dolgozni, sokan pedig máshonnan ide járnak ide munkába. A központok körüli településekről sokan utaznak máshova nap mint nap, ez az „ingázó Magyarország”.

A harmadik kategóriába azok a települések sorolhatók, amelyek csak kismértékben járulnak hozzá az ingázás hazai jelenségéhez. Ez a csoport kétségtelenül sokszínű, hiszen az ingázás alacsony jelentőségét a település életében számos tényező okozhatja. A következőkben kifejezetten azokra a településekre fókuszálunk, melyek alacsony lakosságszámúak, a környező térség álláshelyeinek alacsony száma, illetve a munkakínálat iskolázottsági összetétele miatt pedig elhanyagolható az ingázás jelentősége. Ezt a világot nevezzük „kimaradó Magyarországnak”.

forrás: <https://osszkep.hu/2017/03/terkepen-az-ingazok-harom-magyarorszaga/>

4. Téma: Vendégmunkások Európában

Ha rendes kerékvágásban mennek a dolgok, nem jut eszünkbe, de minden társadalomban a béke, sőt a túlélés alapja a megfelelő élelmiszer-ellátás. Szerencsére ez tavasszal sem került veszélybe, de a koronavírus-járvány által kiváltott pánikvásárlások felhívták a figyelmet a mezőgazdasági termelés fontosságára. Az európai országok vezetői épp ezért kiemelt ágazatként kezelték, mind az uniós, mind az állami válságkezelési programok visszatérő elemei voltak az agrártámogatások.

Ennek az időszaknak egy másik újdonságaként – bár a szakemberek számára eddig sem volt titok – széles körben ismertté vált, hogy sok nyugat-európai országban az élelmiszer-ellátást szinte lehetetlen lenne biztosítani a keleti idénymunkások nélkül.

A vendégmunkásokat nem könnyű pótolni. Ez részben a magyar, szlovák, cseh határárák miatt következett be, részben a német kormány korlátozásai miatt – utóbbiakat lakossági nyomásra vezették be, sokan féltek ugyanis attól, hogy a beutazó külföldi munkások tömegei elősegítik a koronavírus terjedését. Ráadásul mindez a mezőgazdasági szezon tavaszi kezdetén játszódott le, amikor a legtöbb munkásra van szükség.

Nem sokkal később a gazdák figyelmeztettek a munkaerőhiányra, így a kormány megengedte, hogy márciusban és áprilisban 40-40 ezer mezőgazdasági munkás utazhasson be Romániából és Bulgáriából. Az utazás szervezett keretek között zajlott, azonban a felmerülő többletköltségek és az adminisztráció a gazdákat terhelték, akiknek munkásonként akár 500 euróba is kerülhetett a procedura. Emiatt összesen csupán 38 ezer munkás ment Németországba a két hónap alatt.

Bulgária és Románia mellett a visegrádi négyek országai (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) adják a Németországba érkező idénymunkások nagy részét. Különösen fontos szerepet játszik Lengyelország, amely az európai uniós vendég- és idénymunkás-kibocsátó országok sorában Románia és Bulgária után a harmadik helyet foglalja el. A lengyelek nagy része Nagy-Britanniában és Németországban vállal munkát – ezen országokban minimum 1,5 millió lengyel él -, illetve holland kertészetekben tevékenykedik. A lengyel idénymunkások a társadalom legszegényebb rétegéből kerülnek ki.

Látszik tehát, hogy míg az ellátási láncok és a technológia egészen ellenálló, addig az emberi erőforrások végesek, és Európa mezőgazdasága nagyban függ a kelet-európai vendégmunkásoktól. A koronavírus-járvány az európai agrárszektorban emiatt nem technológiai típusú innovációt hívott életre, mint más iparágakban, inkább olyan alternatív megoldásokkal kísérleteztek, mint az új társadalmi csoportok mezőgazdasági munkára toborzása. Ez azonban egyelőre nem bizonyult túl sikeresnek, és erre valószínűleg hosszabb távon sem lehet alapozni. Mivel az idénymunkák robotizálása sem tűnik közelinek, ezért a nyugat- és kisebb mértékben a közép-európai mezőgazdaság egy ideig valószínűleg továbbra is ki lesz szolgáltatva a keleti vendégmunkásoknak.

forrás: <https://q7.hu/vilag/20200913/europa-a-vendeqmunka-alapu-tarsadalom/>

5. Téma: Illegális bevándorlás

„A harmadik országból érkező, EU-ban letelepedők száma 21,8 millió volt 2019. január elsején, ez az Unió népességének 4,9%-a. További 13,3 millióan az EU egyik tagállamának állampolgáraként egy másik uniós országban telepedtek le.

Miért választják az emberek Európát és az EU-t?

A migrációnak lehetnek kényszerítő okai, de lehet az is, hogy az emberek a jobb élet reményében indulnak útnak. Három fő kategóriát különböztetünk meg.

Szociális-politikai okok

Az etnikai, vallási, faji, politikai és kulturális alapon történő üldözés áldozatai sokszor arra kényszerülnek, hogy elhagyják országukat. A migrációt kiválthatja háború, fegyveres konfliktus, vagy annak a veszélye, illetve a menekülők sokszor saját kormányuk fenyegeti. A fegyveres konfliktusok, vagy az emberi jogok megsértése miatt menekülők általában humanitárius támogatást kapnak. Olyan országban telepednek le, amely befogadó a humanitárius okok miatt menekülőkkel szemben. A menekültek gyakran a legközelebbi biztonságos országban telepednek le.

Az utóbbi években rengeteg menekült érkezett az EU-ba, akik a terrorizmus, a háború, vagy a kormányuk okozta fenyegetés miatt kényszerültek otthonuk elhagyására. Az EU-ban 2019-ben 295 800-an kaptak menedékjogot, a kérelmezők több mint negyede a háború sújtotta Szíriából érkezett, második és harmadik helyen Afganisztán és Irak állt.

Demográfiai és gazdasági okok

A demográfiai tényezők határozzák meg, hogy egy társadalom növekvő vagy csökkenő, elöregedő vagy fiatal, ez hatással van az adott ország gazdaságára, a foglalkoztatási lehetőségekre.

A demográfiai vagy gazdasági okok miatti migrációnak főként az adott ország munkanélküliségi rátájához, a munkavállalók jogaihoz, munkakörülményeinek biztosításához és az állam gazdaságának helyzetéhez van köze. Az ilyen típusú migráció egyik tipikus példája, amikor valaki a magasabb bérek, oktatási lehetőségek, vagy magasabb életminőség reményében költözik egy másik országba.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet szerint 2017-ben világszerte 164 millió volt azok száma, akik munkavállalási céllal költöztek egy másik országba. Ők adták a migránsok közel kétharmadát. 70%-uk magas jövedelmet biztosító, erős gazdasággal rendelkező országban helyezkedett el.

Környezeti hatások

A környezet mindig is a migráció egyik fő mozgatórugója volt, az embereknek menekülniük kell a természeti katasztrófák, például árvizek, hurrikánok és földrengések elől. Az éghajlatváltozás pedig várhatóan növeli majd a katasztrófák számát, így a jövőben még több ember indulhat útnak ilyen okok miatt. Számukat nehéz megmondani, de a becslések szerint 2050-re a 25 milliótól egészen az egymilliárdig is terjedhet.”

forrás: <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/world/20200624STO81906/a-migracio-lehetseges-okai>